

H 16497.

B I J B E L D E R N A T U U R;

ONTWORPEN DOOR DEN BEROEMDEN

J. J. SCHEUCHZER,

In leven Hoogleeraar der Genees- en Wis-
kunde te Zurich, Lid der Keizerlijke en
Koninglijke Engelsche en Pruisische
Maatschappijen der Geleerden.

In 't Nederduitsch overgezet, en met bijge-
voegde Aanmerkingen, uit de beste Uitleg-
geren, nieuwste Natuur- en Oudheid-
kundige, Historische Schriften, Reis-
beschrijvingen en Toegiften
vermeerderd, door

LAURENTIUS MEIJER,

*S. Theol. Doctor en Profesfor Ordinarius, aan 's Lands Hooge
School te FRANEKER, Lid van de Hollandse Maat-
schappij der Wetenschappen te HAARLEM,
en Correspondeerend Lid van het Haag-
sche Genootschap tot verdediging
van den Krist. Gods-dienst.*

ZEVENDE DEEL.

Te AMSTERDAM bij
MARTINUS DE BRUIJN,
MDCCLXXXIX.

GODS ZORG VOOR DE DIEREN
IN DE WILDERNISSEN.

vs. 8—II.

*Wie heeft den woud-ezel vrij heenen gezonden,
ende wie heeft de handen van den wilden
ezel los gemaakt? Dieu Ik de wildernis tot
zijn huis, ende ziltige oorden tot zijne woo-
ning besteld heb. Hij belacht het gewoel der
stad, het getier des drijvers hoort hij niet.
't Gesne hij opspeurt op de bergen, is zijne
weide, ende allerlei groente jaagt hij na.*

§. CLII.

VAN den woud-ezel, die ook K. VI. 9. voor-
kwam, hebben wij voorheen reeds behandeld.
De *arod*, ארוד, met welken naam zommigen in
de Arabische taal nog bruikbaare, *ajr*, *ajret*,
ejar, *ujuret* overeenkomen, is de wilde ezel,
het zelfde dier met den woud-ezel, en dus niet
gevoeglijk in onze Zurichfche door *muil-ezel*
vertaald. Hij word hier als een dier, in zijne
volle vrijheid levend, voorgesteld, en van
zommigen, b. v. CHRISOSTOMUS, OLIJMPIODO-
RUS en anderen, zelf als volstrekt door men-
fchen ontembaar uitgebeeld — Dog de Na-
tuur-kundige bericht 'er ons anders van. VAR-
RO *de Rerust.* L. II. c. 6. meldt, dat hij lichte-
lijk getemd kan worden, en bekwaam is tot den
akker-bouw. Dus gewaagt ook PLINIUS van

§ 152. tam gemaakte woud- ofte wilde ezelen, L. VIII. c. 43. en ANATOLIUS in *Hippiatr.* c. 14. 't geene ook bij de Rabbijnen word toegestemd — Dog hier word van den natuurlijken staat van dit dier gesproken, in welken het volkomen vrij is en leeft, en door de godlijke bestelling de *wildernissen en ziltige oorden* tot zijn verblijf en wooning verkiest.

DEEZE plaatsen verdienen met een woord ook nog onze opmerking, ערבה betekent een onbevoond, onbebouwd en woest land, πεδινη en ἀνοικητος bij SIJMACHUS genaamd, en mogelijk is de naam van Arabië, 't welk voor een grootst gedeelte onbebouwd is, zelf hiervan gesproten. En מלח zegt een ziltigen, en daardoor onvruchtbaaren grond. PSALM CVII. 34. JEREM. XVII. 6. die ter bewooning voor menschen dus ook onbekwaam is. Dies gebruikt de Chaldeeuwfche omschrijving op deeze laatste plaats deeze opheldering: *gelijk het land van Sodom, 't geene niet bewoond word*, en aan de beruchte zout-zee ligt — Nopens de onvruchtbaarheid van zulke ziltige gronden verzekeren ons en de menigvuldige getuigenissen, en de ondervinding. PLINIUS L. XXXI. c. 7. zegt, dat alle plaatsen, aan welken men zout vindt, onvruchtbaar zijn, en niets voortbrengen. VIRGILIUS *Georg.* L. II. insgelijks. Alhoewel nu
ook

ook alle planten een wezenlijk zout bij zich § 152. hebben, 't welk een gedeelte van haare zelfstandigheid uitmaakt, zoo is dit echter geen gemeen, maar eene bijzondere foort van zout, waardoor de plant gewijzigd word, en dit is 'er ook in eene bepaalde hoeveelheid in. En het gemeene zout prikkelt, bijt en verscheurt de tedere vezeltjes der wortel- en plant-buisjes. Men zie hierover ook DEUT. XXIX. 23. ZEPH. II. 9. en het bestrooijen met zout over den grond van Sichem door Abimelech, tot een teken van eeuwige verwoesting. RECHT. IX. 45. — Dus word in onze woorden aangewezen, dat de woud-ezel liever in zulke woeste onvruchtbare oorden zijn verblijf houdt, daar hij van weinig schraale kruiden leven kan, dan onder de menschen vol-op te genieten, en door allerlei diensten zich te laten afflooven — Word 'er nu wel vs. 11. gezegd, dat 't *geene hij opspeurt op de bergen, zijn voeder is*, enz. als of hij zoo fijn en kiesch van smaak ware, en zich malsche, goede kruiden en genoegzame kost opzocht, dan worden wij echter op de voorgaande gedagten gebragt door 't geene 'er JEREM. XIV. 6. voorkomt. *De woud-ezels staan op de hooge plaatsen, zij scheppen de lucht, gelijk de draaken; hunne oogen versmachten, om dat 'er geen kruid is* (110).

§ 152. (110). Dewijl wij van den wilden ezel voorheen over JOB VI. 5. reeds gehandeld hebben, zullen wij, het geene hier ter zaake dient, slechts in overweging nemen, dat, naardemaal men van alle tijden af, ook in het Oosten, van de ezels tot het rijden en dragen van lasten gebruik, en daartoe deeze dieren tam gemaakt, en tot die diensten, welken de menschen van hun vergden, en waartoe men ze bekwaam vond, gehouden heeft, het onderscheid tuschen dit dier in zijnen natuurlijken en vrijen staat, en dat, het welk van de menschen getemd en hun dienstbaar gemaakt is, hier in het oog moet gehouden worden. Daarom trent heeft SANDER uit OLEARIUS aangemerkt, dat de ezel-drijvers in het Oosten zich bedienen van een zweep, die met een priem en eene keten voorzien is, met welke zij gestadig een groot geraas maken, het beest fleken, terwijl ze hunnen pak-ezel onophoudelijk toefchreeuwen. Op dit geduurig geschreeuw doelt hier de Dichter. De wilde, in zijne vrijheid levende ezel, zegt hij, (zonder eene levendige persoons verbeelding hem voorstellende,) hoort dit getier en geschreeuw niet. In de plaats van die eere, van door menschen bereden, en in de steden tot allerlei arbeid genoodzaakt te worden, acht hij dat zijn geluk, in de wildernissen en op de bergen zijne sobere kost te zoeken, en om ieder gras-scheutje met vermaak rond te huppelen, zoo lang het hem behaagt. Terwijl zijne mede-broeders, met koorden en strikken gevangen, tot rijden, reizen, lange tochten, zwaare vrachten te torsen, bij een sober voeder met veele slagen, en dikwijls harde mishandelingen, gedwongen te worden: en op sommige plaatsen, tot een wreed vermaak der aanschouweren, door wed-loopen, onschuldig, onmeedogend en deerlijkst zomtijds afgebeeld worden, 't geene op het eiland Maltha, volgens THEVENOT, *Reizen*, p. 167. en in Engeland nog ten platten lande jaarlijks gedaan word. Zie BECKMANS, *Beiträge zur Oeconomie* / I Th. p. 38, 39. — In Amerika vond men geen ezels, de Spanjaarden hebben ze derwaarts overgebracht, veele zijn 'er wild geworden, zoo dat men thans geheele kudden van wilde ezels

ezels daar ontmoet, die met strikken gevangen en getemd worden — (Zie D'ULIOA, l. c. I D. bl. 283. die de wildheid deezer ezelen, de wijze hoe men ze vangt, beschrijft, en tevens meldt, dat, het geene verwonderens-waardigst is, zoo draa men hun de eerste last op den rug gelegd heeft, zij alle hunne vlugheid en wildheid verliezen, zagt en handelbaar worden, en dien wreedenaart, dien ze in het veld hadden, geheel afleggen, en in tegendeel, die traage en lompe houding, welke altoos aan de dieren van hunne soort schijnt eigen te zijn, aannemen, enz.)

VERTOOG OVER HET NEUS-HOORN.

VS. 12—15.

Zal het neus-hoorn u gewillig dienen? Zal het overnachten aan uwe krib? Zult gij het neus-hoorn met zijn touw aan de vooren binden? Zal het de laagten achter u eggen? Zult gij 'er op vertrouwen, om dat het groote kracht heeft? En zult gij uwen arbeid op het zelve staan laten? Zult gij daarop steunen, dat het uw zaad zal wederbrengen, ende tot uwen dorsch-vloer vergaderen?

§. CLIII.

Dit dier, אַרְסֵלְדֵר, en hier אַרְסֵלְדֵר genaamd, kwam ons ook reeds voor NUM. XXIII. 22. en bij die gelegenheid toonden wij de verschillende gevoelens die daaromtrent gevallen zijn. De Geleerde LUDOLPH heeft tegen BOCHART beweerd, dat reëm het neus-hoorn zij. ARISTOTELES had 'er geen kennis van, in de woestenen

S 153. nijen van Afrika, in Abijsfnië, Bengale en Patane in Asië houdt het zich op. AGATHARCHIDES, die onder Ptolomæus VI. leefde, was de eerste, die het beschreef, na hem hebben ARTEMIDORUS, DIODORUS, STRABO, PLINIUS en andere 'er ook over geschreven. Het heeft een sterk, vast, rond, 2 of 3 voeten lang, en aan zijne wortel $\frac{1}{2}$ voet dik, zwart, of aschkleurig hoorn op zijne neus, en wel maar één enkel. 't Is hierom verwonderlijk, dat MARTIALIS *Spectac. Epigr. 2.* 'er wel twee van maakt, schrijvende:

*Namque gravem gemino cornu sic extulit
ursum,
Jactat ut impositas taurus in astra
pilas.*

Men kan hierover, midsgaders de waarschijnlijk echte lezing van deeze plaats, zien bij BOCHART *Hieroz. L. III. c. 26.*

ONS neus-hoorn is bijkans zoo groot als de oliefant, maar korter van beenen, zwartachtig grijs van huid, dog vol van plooijen, die voornaamelijk op den rug en aan de zijden liggen: het heeft eene snuit als de zwijnen, kleine oogen, herkaauwt niet, en leeft van gras en vruchten. In 't jaar 1684 en 1685 wierd zulk een dier, als bij uitstek zeldzaam, in Engeland ver-

vertoond. In de tijden van Keizer Augustus § 153. zag men een rhinoceros in de schouw-speelen. In Spanje en Portugal ziet men dit dier dikwijls. In 't jaar 1515 zag men het, onder de regering van Koning Emanuël, strijden met een oliefant. Dit is zeker, gelijk God hier verzekert, dat het een sterkst en onbetembaar dier zij (III).

(III). MEN zie hierover de Verhandeling op NUM. XXIII. 22. Dit voegen wij hier slechts 'er bij, dat STARCKE, in de aanmerking op deeze plaats; in navolging van CIJPRIANUS en SCHULTENS, den wilden os van dit *reëm* maakte: dien heeft ook MICHAELIS, in zijne, over Job 1769. uitgegevene, vertaaling en verklaring, aangenomen gehad; dog in 1779. door den Hr. CAMPER daaromtrent verlicht, is hij ook in het gevoelen van deezen overgegaan. Zie ons *Toegift* over dit onderwerp.

SANDER, die in zijnen *HIOB*, *Einführung* / p. 79. de mislagen van zommigen omtrent de Natuurkunde, en veele staaltjes van dien aart uit FRANTZII, *Histor. Animal. sacra* opgeeft, verftond 1780. door ons dier ook nog den *wilden* ofte *buffel-os*, en gaf deezen zin van onze woorden: „Den tammen os hebt gij beteugeld, die moet u den akker bouwen, ploegen, eggen, de vruchten uit de airen en stroo treden, en van den dorschvloer in uwe schuur invoeren; maar over den wilden buffel zult gij geen meester worden” — Dus vond HEZEL, in zijn 1782. uitgekomen Bijbel-werk, ook nog den *wilden buffel-os* in deeze plaats.

DAN dat het *neus-hoorn*, *rhinoceros* door deezen naam *reëm* bedoeld zij, is nu wel eene uitgemaakte zaak, zedert de Hr. CAMPER van dit dier eene nader beschrijving heeft medegedeeld, die wij, zoo veel tot ons bestek dient, in de volgende *Toegift* mededeelen.

TOE-

412 OVER DEN RHINOCEROS

TOE-TOEGIFT VAN DEN VERTAALER.
GIFT.

OVER DEN RHINOCEROS MET EEN
DUBBEL HOORN, UIT DEN HEERE
P. CAMPER.

§. I.

Vóór den alomme vermaarden, en omtrent de Natuurlijke Historie zeer verdienden, Heer CAMPER was de eere weggelegd, van omtrent dit onderwerp eene duidelijke en zekere naricht der geleerde weereld mede te deelen. In deszelfs *Natuurkundige Verhandelingen over den Orang Ootang*, enz. groot 4to te Amsterdam 1782. uitgekomen, is ook eene *Natuurkundige Verhandeling over den RHINOCEROS MET EEN DUBBEL HOORN*, voorafgegaan van eene *Redenvoering over de aangevaamheden der Natuurlijke Historie, en haare verknogtheid met de kennis der fraaije letteren en der oudheid*, te Groningen 1772. gehouden. Waaruit wij, dewijl het tot het, door den Heere SCHEUCHZER in dit Hoofd-stuk behandeld, onderwerp behoort, niet voorbij kunnen, hier een kort uittreksel aan onze Lezeren mede te deelen.

§. II.

In die Redenvoering haalt de Heer CAMPER *MARTIALIS* aan, die *EPIGR. 22.* de kracht van den rhinoceros aldus beschrijft:

*Namque gravem gemino cornu sic extulit ursum
Faciat ut impositas taurus in astra pilas.*

D. i. „De rhinoceros met het dubbel hoorn smeet den

den beer zoo hoog op, als de stier gewoon is de Toos-
schik-poppen naar het gesternte te smijten." Wel-
ke zwaarigheden en veranderingen van de lezing,
om eene verklaring daarop uit te vinden, die
plaats den Geleerden veroorzaakt hebben, dewijl
men den dubbel-hoornigen rhinoceros niet kende,
word bl. 136, 137. getoond; maar dat PAUSANI-
AS, L. IX. c. 21. p. 750. 'er uitdruklijk van ge-
meld heeft, en getuigt: „Ik zelve heb 'er ge-
zien, welke één hoorn voor op den neus dragen,
en een weinig hooger een tweede, het welk nog-
thans niet groot is; dog op het hoofd hebben zij
geen hoorn." Met twee penningen van Keizer
Domitian, die den dubbel-hoornigen rhinoceros
vertoonēn, van welke penningen bij zommige Ge-
leerden ook gemeld word, word daarop bewezen,
dat dier in de schouw-speelen der Romeinen wel
vaak gezien is: bl. 140, 141. Voorts dat op den
Mosaïken vloer van Praeneste, in den tempel der
Fortuin gevonden, ook een rhinoceros met een
dubbel hoorn te vinden, de aanwezigheid van zulk
een dier in Afrika bewijst, bl. 142, 143. —
[Men vindt dien ingelegden grond ook uitgebeeld
bij den Heer SHAW, *Reizen door Barbarijë*, II D.
bl. 177. daar het ook verklaard, en van den *rhi-
noceros*, die 'er ook, dog zonder hoornen te zien
is, gehandeld word, bl. 183. In de Aantekening
van den Vertaaler word echter gezegd, dat in de
Verzamelingen van de Heeren SLOANE en MEAD
twee hoornen te zien zijn. Ook word 'er in de
achter aangevoegde Aantekeningen van den Heer
TIJDEMAN, bl. 95, 96. iets over de *Eenhoornen der
H. Schrift* gemeld.]

DIE

TOE- GIFT. DIE in Afrika, en vooral aan de Kaap, geweest zijn, getuigen, dat de rhinocerosfen twee hoornen hebben. **KOLBE** bevestigt het, en de Heer **BIBERING**, die veel jaaren daar gewoond heeft, zegt, nooit van rhinocerosfen met een enkel hoorn in die geheele land-streek gehoord te hebben. Het zelfde had ook de Baron *Van Plettenberg*, die den Schrijver een rhinoceros kop van de Kaap had toegezonden, in zijnen brief verzekerd.

NIET zonder rede, zegt de Heer **CAMPER** vervolgens, kan ik hier nog bijvoegen, hoe natuurlijk het onbekende dier in het Boek van Job, in het vijfde Boek van Mofes, en in de Psalmen voorkomende, gebragt kan worden tot onzen rhinoceros. Dat **BOCHART** en **SCHULTENS** niet gelukkiger in hunne verklaring over dit onderwerp geslaagd zijn, is, om dat ze onkundig geweest zijn, niet alleen van het aanwezen, maar ook van de veelvuldigheid van den dubbel-hoornigen rhinoceros over geheel Afrika. Dat ook de Ridder **MICHAELIS** in dit gevoelen is overgehaald, en door het woord **רַחֵם**, met aftapping van zijn voorig gevoelen, overtuigd, volgens zijne eigene belijdenis, door den Hr. **CAMPER**, thans den dubbel-hoornigen rhinoceros verstonde, word in het slot der Redenvoering nog gemeld.

§. III.

IN de Verhandeling zelve zien wij den kop van dat dier beschreven, wiens uitwendige gedaante zeer treffend en schoon is, en op een vierde verkleind

kleind in eene fraaije afbeelding Tab. I. vertoon^d ^{TOE-}
 word — Het oog staat genoegzaam in het mid-^{GIFT.}
 den, van vooren na achteren gerekend, en van
 boven na onderen op een derde, het welke de
 fierlijkheid vermeerdert — Het beloop van 't
 bekkeneel, vooral na het achterhoofd toe, heeft
 iets van het varken — De neus-gaten zijn lang-
 werpig — De opening van den muil is vrij lang
 — De boven-lip eindigt in een foort van vin-
 ger, waarmede het dier zelf zeer kleine stukjes
 grijpen kan, even als de elephant met den vinger
 van den snuit — De onder-lip is breed en plat-
 achtig — De ooren zijn groot en overeinde
 staande, aan de randen met ijle, maar stijve hai-
 ren, voorzien, glad van binnen en buiten, en
 even beweeglijk als bij de paarden — Het vel
 was zwartachtig, dik en zonder hair. De Heer
 A. SPARRMAN, die zeer veele levendige aan de
 Kaap de goede Hoop gezien heeft, merkt aan, dat
 het vel donker asch-graauw en knobbelig is, (de
 knobbelige huid, behalven aan de pooten, ge-
 tuigt ook de Heer ALLAMAND) meest al een duim
 dik, uitgezonderd den buik, daar het vel glad,
 dun en vleesch-kleurig zijn zou — Ook schijnt,
 dit dier een scherp gevoel te hebben, gelijk ook
 mij in het jaar 1777. te Versailles gebleken is, daar
 de rhinoceros, offchoon met schilden voorzien,
 zoo gevoelig van vel was, dat hij, om het steken
 der vliegen te ontwijken, welken hij om de kort-
 heid van zijnen staart niet kan afweeren, zich ge-
 heel en al in het daartoe gemaakte wadde, op neus

216. OVER DEN RHINOCEROS

TOE en ooren na, verschool — Langs het geheele
 1. DEFT. juk-been is 'er eene dikke en eeltachtige korst, die
 het dier ontzaglijker maakte — 't Schijnt niet,
 dat ze de hoornen, wanneer ze in het wilde en
 hunne vrijheid leven, door wrijven en schuuren
 afflijten: gelijk men doorgaans ziet aan de geene,
 die opgefloten bewaard worden.

§. IV.

SPARRMAN beschrijft een deezer dieren van $11\frac{1}{2}$
 voeten lang, en omtrent 7 voeten hoog, en 12
 voeten dik in den omtrek: en dit schijnt vrij nabij
 zijne volkomene grootte geweest te zijn.

DE maate van den kop, door den Heere CAM-
 PER opgegeven, is de volgende.

De lengte van den snuit tot de ooren	-	26 d.
De midden-lijn van het voorste hoorn	-	$6\frac{1}{2}$
— — — van het tweede —	-	$6\frac{1}{2}$
Affstand tusschen de beide hoornen	-	7
Lengte van het voorste hoorn	- -	18
— — — van het tweede —	- -	$15\frac{1}{2}$

HIER nevens word de maat ook gesteld van eenen
 kop, door den Hr. ALLAMAND gemeeten, die in
 alles kleiner was, behalven dat het eerste hoorn
 van 27, en het tweede 14 duim was.

§. V.

DE waare plaats van het eerste hoorn is genoeg-
 zaam in eene rechte lijn met den neus van vooren;
 dog in die, welke een enkel hoorn hebben, staat
 het meer achterwaarts. Het tweede hoorn, bij
 allen

allen altoos kleiner, schiet met zijn achterste ge- Toe-
 deelte boven het oog — Het voorste rust op de GIFT.
 neus-beenderen, die met het opper-kaak-been een
 zwaar stuk been uitmaken: het krijgt zijn voedsel
 uit zekere papachtige stof, door middel van eene
 groote menigte bloed-vaten, derwaarts gebragt wor-
 dende — Het tweede rijst op uit de vereenig-
 de voorhoofds-beenderen, en ontvangt insgelijks
 uit dergelijke stof haar voedsel — Beide hoor-
 nen dienen voor het dier tot bescherming en ander
 nut — Dan in den kop, van de Kaap aan den
 Heer CAMPER gezonden, stond het voorste achter-
 waarts over gebogen: waardoor het achterste ge-
 heel onnut, of beiden niet gemakkelijk ofte met voor-
 deel bruikbaar schijnen konden. Dog dit is al-
 toos zoo niet, want men vindt 'er ook, die zelf
 met het punt geheel voorwaarts staan. En hieruit
 blijkt, dat de stand der hoornen in den rhinoceros
 even weinig, als in alle andere gehoornde dieren,
 altoos gelijkformig zal zijn — Aan de beide ge-
 flachten zijn de twee hoornen eigen; hoewel niet
 altijd evenredig aan de grootte van het lighaam:
 ook niet het voorste aan het aan het achterste: dit
 echter is altoos het kleinste — Beiden zijn ze
 zijdelings plat, zoo dat de randen voor en achter-
 waarts gekeerd staan: en het achterste is platter,
 dan het voorste.

VAN des diers ouderdom schijnt de lengte der
 hoornen niet af te hangen; dewijl deeze bij het
 gemis der vrijheid door wrijvingen zeer kunnen af-
 slijten en korter worden — En veel minder

TOE-mag men het tweede hoorn als een gewrogt eener
 GIFT. speelde natuur, gelijk door zommigen gedaan
 is, aanmerken; naardemaal dit tweetal eene echte
foort bepaalende eigenschap is van alle Afrikaanfche
 rhinocerosfen; schoon men ook wel een weelderig
 uitwas van hoorn, ofte een derde hoorn in dit dier
 ontmoette, gelijk van de Heeren PARSON gezien,
 van ZIMMERMAN bevestigd, en van PALLAS netter
 beschreven is: dat naamelijk het voorfte 18, het
 volgende 12, en het derde 8 duimen lang was.

De hoornen verschillen zeer van kleur, offchoon
 ze meest alle licht-bruin zijn, zomwijlen zijn ze
 wit, ook bont: de witte worden voor de kost-
 baarste gehouden —— Zij bestaan uit hairachtige
 vezelen, die los aan een gehecht zijn in het voet-
 stuk, maar sterk aan een verbonden boven het
 zelve: zij zijn hierin volmaakt gelijkformig aan de
 zelfstandigheid der osse-hoornen, echter niet hol,
 dan eenigzins van onderen, daar ze aan den, een
 weinig voozeren, stoel, op welken ze groeijen,
 gelijkformig zijn. Van het onderfte gedeelte is de
 buiten-fchors eenigzins ruw en vezelachtig; dog
 naar het midden is de zelfstandigheid poreus, vet-
 tig en doorschijnend. Men kan ze dus, even als
 andere hoornen, draaijen, en 'er het een en ander
 uit bereiden.

DEEZE hoornen hadden wel-eer een grooten
 prijs, om dat de Indiaanen waanden, en wij dwaas
 genoeg waren, van het te gelooven, dat men uit
 bekens van deeze hoornen gemaakt, niet vergeven
 kon worden: hoedanige bekens ook door Europa
 ver-

verspreid zijn, waaronder de Heer CAMPER ook TOE-
 eenen, die gevlamd is, bezit. Dan thans geloofst GIFT.
 men niet meer van die vergif aanwijzende kracht,
 en houdt dat oude geloof voor loutere inbeelding.

DEWIJL deeze hoornen het bijzondere en ken-
 merkende van dit dier zijn, hebben wij in dit uit-
 trekfel 'er wat ruimer melding van opgegeven.
 Om deeze rede is het ook, dat men hier eene ver-
 zameling van meer voorbeelden vindt, ten blijke,
 dat de rhinoceros-koppen, of derzelve snuiten
 met twee hoornen meer dan eene eeuw lang in Eu-
 ropa zijn bekend geweest. En hier vindt men al
 een ruim aantal zoo van bezitters van dergelijke
 hoornen, als van Schrijvers, die daarover gehan-
 deld hebben.

DEEZE groote zeldzaamheid kunnen wij, alvoo-
 rens wij van de hoornen aftappen, hier niet met
 stilzwijgen voorbijgaan, dat de W. Ed. Hr. Roëll,
 thans geheim-schrijver van de West-Indische Com-
 pagnie te Amsterdam, een rhinoceros-hoorn bezit,
 in welks midden de draaijer, die het tot een beker
 wilde vormen, het begin van twee paarels ontdek-
 te, en daarop zijn werk staakte. Hoe die 'er in-
 gekomen zijn, is een onoploslijk raadsel. Zeker
 is het, dat het hoorn om die paarels heen gegroeid
 is, even als wij dikwerf ijzere en loode kogels,
 zonder uiterlijk teken, in het midden der elephants-
 tanden rondom gegroeid vinden: op welk eene
 wijze men ook wel harts-hoornen en ijzere ge-
 reedschap diep in boom-stammen en rondom met
 hout gegroeid vindt.

TOE-
GIFT.

§. VI.

DE oogen zijn, niet als in de varkens, dof en zonder glans, maar wijde en rondé oog-leden hebbende, is dit dier levendig, zagt van oogen en van gezicht. Zij kunnen, even als andere viervoetige dieren, welker oogen zijdelings geplaatst zijn, de voorwaarts staande voorwerpen vrij wel zien. En hoewel dit dier, in evenredigheid van zijn lighaam, zeer kleine oogen heeft, volgt daaruit echter niet, gelijk de Heer DE BUFFON meent, dat zij slecht zien. Want wij kunnen met onze veel kleinere oogen meer dan $\frac{1}{3}$ van het rond des gezicht-einders zien. En het schijnt ongerijmd, dat eene muis minder wel zoude kunnen zien, dan een paard, om dat haar oog zoo veel kleiner is: het veld mag verschillen, maar geenzins de netheid der afbeeldfels van de voorwerpen op het net-vlies, daar het voornaamelijk en alleen op aankomt. En de Hr. SPARRMAN, hoewel aan dit dier een scherp gezicht ontkennende, getuigt echter, dat het des daags om de hitte zich stil houdende, des avonds, des nachts en des morgens eet: het welk voorzeker strijdig is met een doof en slecht gezicht — De oog-appelen en *pupillæ* zijn, gelijk in den elephant, rond.

§. VII.

TANDEN in dit dier telt men acht-en-twintig, onder en boven aan iedere zijde zeven; dog deeze zijn alle kiezen, geen snij-tanden, zelf geen kaak-tanden, die anders tusfchen beiden instaan. Want allen hebben ze niet alleen de zichtbaare kroonen, maar

maar ook dubbele wortels: eene eigenschap, die Toe-
 anders in geen dier aan de voorste tanden gevonden ^{GIFT.}
 word. De voorste tanden staan, gelijk ook in het
 egel-varken, zeer verre van malkanderen: zelf is
 in het voorste gedeelte der boven-kaak geen tand,
 ofte kies; dewijl de boven-lip eene soort van vin-
 ger uitmaakt, dienende voor dit dier, even als
 een elephant, om kleine dingen aan te grijpen,
 en in den muil te brengen: waarom ook de voor-
 tanden aan de onder-kaak onnut en hinderlijk zijn
 zouden. Waarschijnlijk is het gebrek aan snij-tan-
 den in dit dier aan de lengte van deszelfs kop en
 de krachten der nek-spiereu toe te schrijven, die
 anders meerder zouden moeten zijn. Het neus-
 hol en deszelfs sponsachtige beenderen vergelijken-
 de met die van leeuwen, honden en alle zulke die-
 ren, welker reuk zeer fijn en scherp is, kan de
 Hr. CAMPER daarin niet vinden, dat de reuk in
 dit gedrogt zoo scherp zijn zoude, van, gelijk
 SPARRMAN bericht, te vereischen, dat men tegen
 den wind den rhinoceros naderen moest, om niet
 door hem besprongen te worden. Dus verre van
 den kop.

§. VIII.

HIEROP volgen nog eenige andere bijzonderhe-
 den, die tot nadere kennis van deszelfs eigenschap-
 pen dienen — Men schrijft dat het achteruit
 watere, en hieruit hebben PLINIUS en latere
 Schrijveren opgemaakt, dat het ook achterwaarts
 ofte ruglingspaare; maar geheel zonder grond —
 De ballen schijnen inwendig, gelijk bij den ele-

TOEGIFT. phant, in het lighaam beslooten te zijn — Oude en eenige latere Schrijvers melden, dat de rhinoceros de natuurlijke en geboren vijand van den elephant is, en zijn hoorn tegen eenen steen scherp maakt, en op den buik van deezen mikkende, hem daar wel wist te treffen en te kwetsen. Dan men weet thans, dat dit een verdichtfel is, uit de schouw-speelen der Romeinen, in welken deeze dieren tegen elkander vechten moesten, opgeraapt; naardemaal het zoo wel gebeurd is, dat de laatste den eersten, als dat de eerste den laatsten overwon: en op de Kaap hoort men nooit van het gevecht tuschen beiden. Men ziet ook nooit eenige tekenen van die scherpmakende aflijpingen aan de hoornen der rhinocerosen: en te Versailles verneemt men niet de geringste aandocning in een van de beide dieren, wanneer de elephant de palisfades van den rhinoceros voorbij gaat. Ook word deeze op veele plaatsen gevonden, daar men geenen niet vindt: zoo dat ze, volgens de voorbeschikking des Scheppers, elkanders vijanden niet behoeven te zijn. Daarenboven zijn beiden, als met plant-gewassen zich voedende dieren, mak van aart. En in de schouw-speelen moesten ze door vuur, door terging, en op andere moeilijke wijzen, tot verwoedheid en het onderling gevecht aangehitst worden. En dan kon de rhinoceros, door zijne snellere sprongen, meerdere klein- en vlugheid, den elephant beter ontwijken, en, door zijn zeer voordeelig geplaatst wapen, hem lichtelijk van onderen kwetsen.

§. IX.

TOEGIFT.

ZIJN voedsel is gras, wortels, takken van boommen en allerlei kruid-gewassen: gevangen zijnde, eeten zij allerlei groente, graan, en gaarne zuikerriet — Hij schijnt geen kwaadaartig dier te zijn, maar laat zich wel uit de hand voederen. Hij zal op een mensch niet, t' en zij uit vreeze aanvallen, maar dan vlucht hij ook haast, zonder te vervolgen. Door zijne groote krachten doet hij wel zoo veel kwaad met zijne pooten, als met zijne hoornen — Belaghelijk is het, wanneer BONTIUS aanhaalt, het geene LINNÆUS ook overnam, dat dit dier door *likken dooden* zou, en met zijne scherpe en ruwe tong het vleesch van het gebeente afhaalen. Want het dier is ten eenemaal ongeschikt, om den muil tot vechten, of de tong tot likken te gebruiken, en deeze is zagt, breed, dun, en niet hakerig.

VOORTS is het eene van ouds bekende waarheid, dat 'er tweederlei rhinocerosfen zijn:

Een eigen aan Asië met een enkel rond hoorn, en met aanmerklijke plooijen en schilden over het lighaam voorzien, zoo als door PARSONS, ALBINUS en DE BUFFON zijn afgebeeld. En

Een met twee platachtige hoornen, het eene achter het andere, zonder plooijen of schilden, die alleen in Afrika gevonden word.